

ZÁKLADY EKONOMIE

FISKÁLNÍ A MONETÁRNÍ POLITIKA

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

FISKÁLNÍ A MONETRÁNÍ POLITIKA

- v rámci přednášky se *dozvíte*:
 - se dozvíte, že *státní rozpočet* je základním nástrojem fiskální politiky,
 - pochopíte *roli, kterou hrají daně a vládní výdaje* při stabilizaci ekonomiky,
 - naučíte se rozlišovat mezi *expanzivní a restriktivní fiskální politikou*,
 - pochopíte *rozdíl mezi rozpočtovým deficitem a vládním dluhem*,
 - získáte informace o *rozdílných přístupech k fiskální politice*,
 - dozvíte se o *problematice přerozdělování bohatství v ekonomice*,
 - se dozvíte, že monetární politika je používaná nezávislou centrální bankou k *regulaci cenové hladiny a výstupu*,
 - pochopíte roli, kterou hrají přímé a nepřímé *nástroje monetární politiky*,
 - naučíte se rozlišovat mezi *restriktivní a expanzivní monetární politikou*,
 - pochopíte rozdíl mezi *keynesináským a monetaristickým přístupem* k monetární politice
 - a na závěr získáte informace o *monetární politice České národní banky*.

Literatura:

- TULEJA, P., NEZVAL, P., MAJEROVÁ. *Základy makroekonomie*. Praha: BizBooks, 2012. ISBN 978-80-265-0007-0, ss. 179-224

STÁTNÍ ROZPOČET

- ***státní rozpočet***: základní nástroj fiskální politiky a představuje centralizovaný peněžní fond a ústřední prvek veřejných financí.
- ***veřejné finance***:
 - státní rozpočet,
 - územní rozpočty, tj. rozpočty krajů a obcí,
 - rozpočty zdravotních pojišťoven,
 - účelové fondy, kam řadíme např. fondy sociálního zabezpečení
 - a finance státních podniků.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

STÁTNÍ ROZPOČET

- ***státní rozpočet***: základní nástroj fiskální politiky a představuje centralizovaný peněžní fond a ústřední prvek veřejných financí.
- ***veřejné finance***:
 - státní rozpočet,
 - územní rozpočty, tj. rozpočty krajů a obcí,
 - rozpočty zdravotních pojišťoven,
 - účelové fondy, kam řadíme např. fondy sociálního zabezpečení
 - a finance státních podniků.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

STÁTNÍ ROZPOČET

- *daně*: povinné platby, které odvádějí ekonomické subjekty do rozpočtu v předem stanovených lhůtách (*přímé x nepřímé*).
- *transferové platby*: představující jednostranné výdaje
- *vládní výdaje za statky a služby*: financování běžných a investičních výdajů v oblasti školství, zdravotnictví, veřejné správy, justice, armády atd.
- *funkce státního rozpočtu*:
 - stabilizační funkce,
 - alokační funkce (veřejné statky, externality)
 - a přerozdělovací (redistribuční) funkce (regulaci nerovností v ekonomice).

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

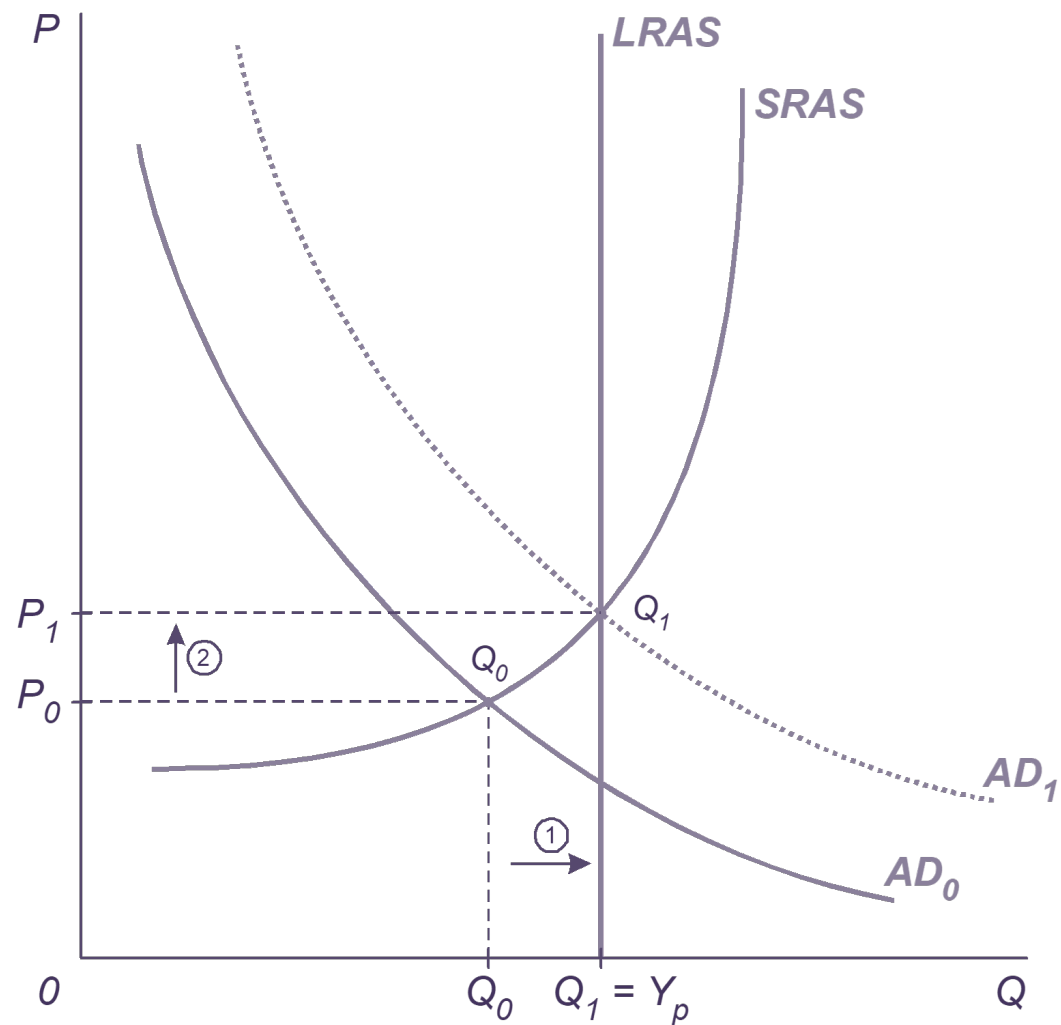
NÁSTROJE FISKÁLNÍ POLITIKY

- ***vestavěné stabilizátory***: fungují automaticky a zmírňují cyklické výkyvy v ekonomice (progresivní důchodové daně, podpory v nezaměstnanosti, sociální dávky),
- ***diskreční opatření***: legislativní rozhodnutí o použití výdajů nebo příjmů rozpočtu (schválení struktury příjmů a výdajů na daný fiskální rok, rozhodnutí o financování některých investičních výdajů, vytváření veřejně prospěšných prací či změnu daňových sazeb).

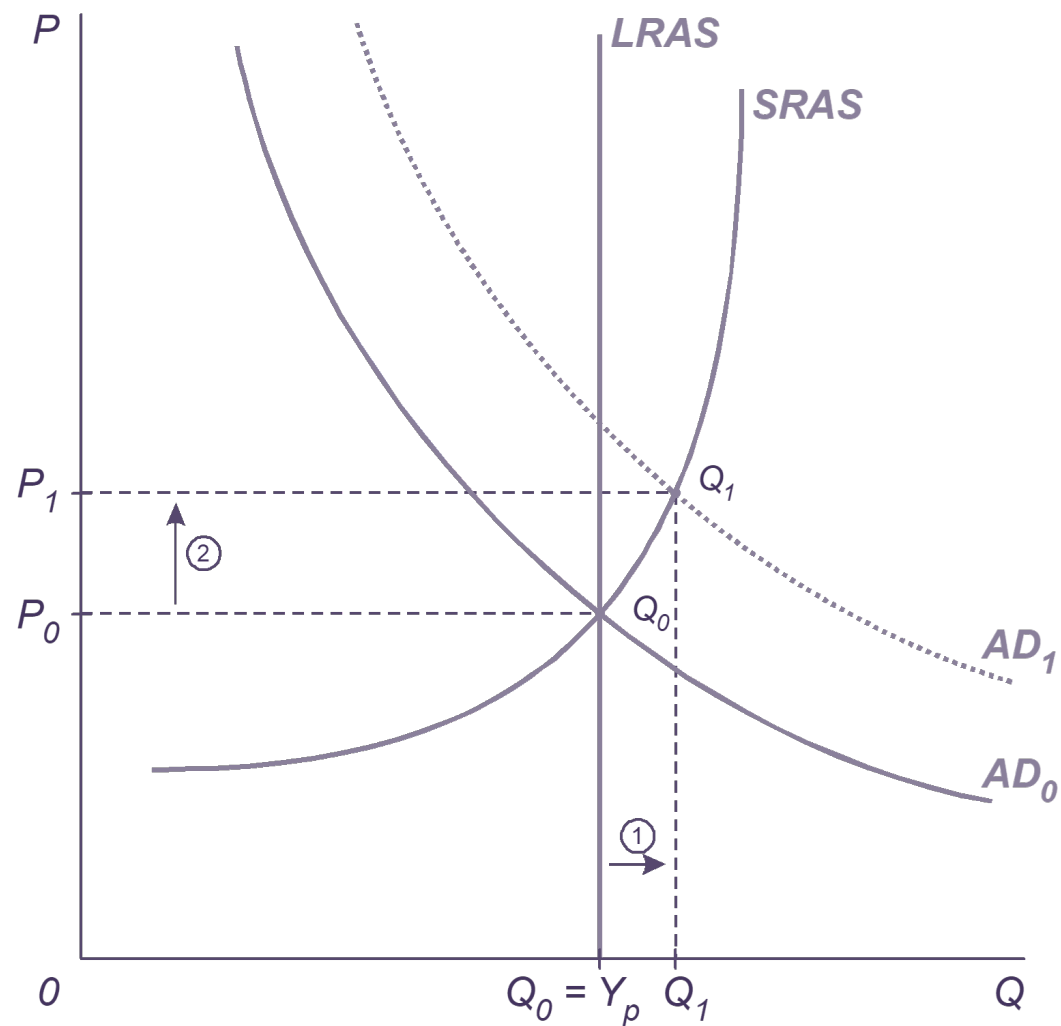
DOPADY NÁSTROJŮ NA AGREGÁTNÍ POPTÁVKU A AGREGÁTNÍ NABÍDKU

- rostou-li výdaje či klesají-li příjmy roste agregátní poptávka,
- na agregátní nabídku působí pouze příjmová stránka rozpočtu.

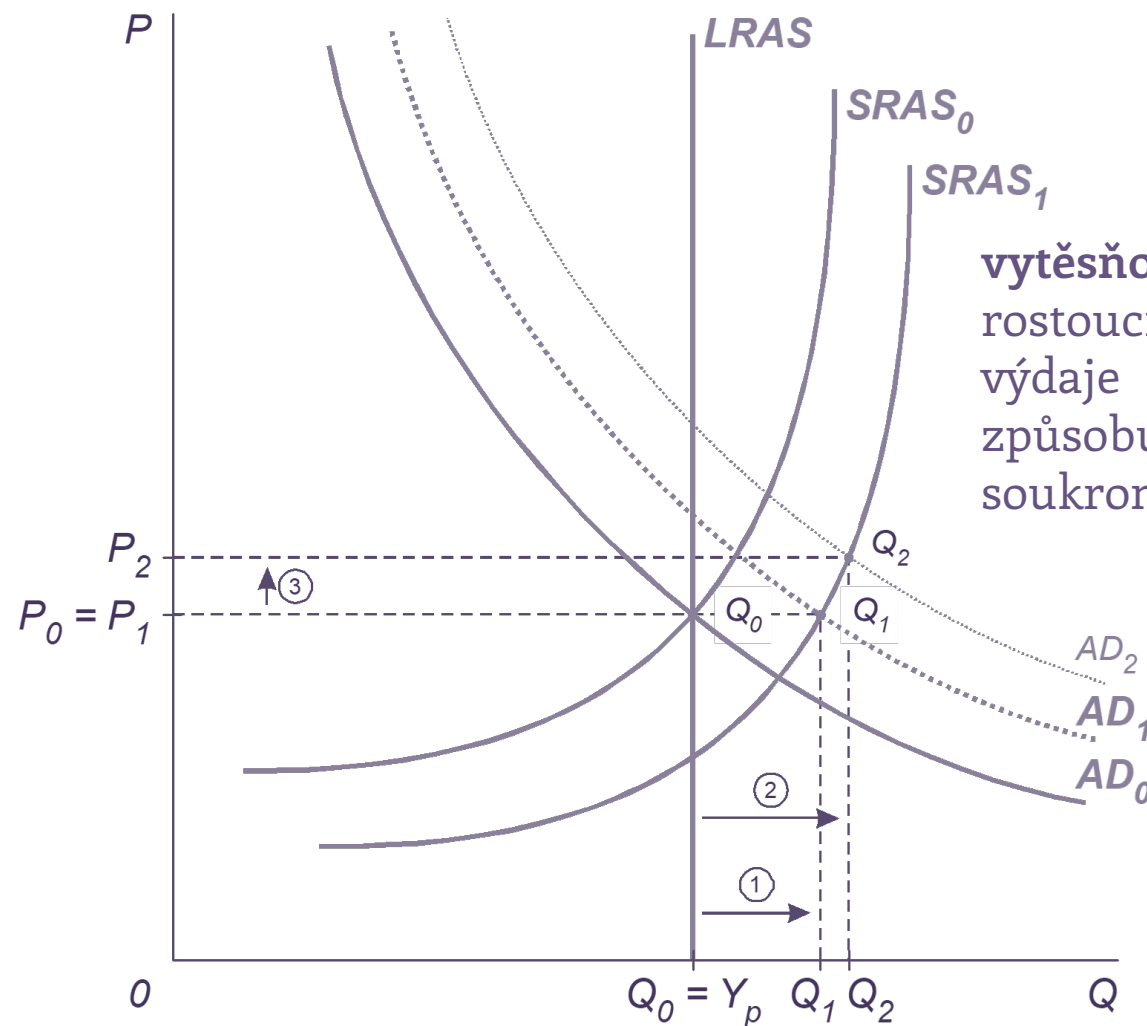
8-1: EXPANZIVNÍ FISKÁLNÍ POLITIKA V PŘÍPADĚ NEVYUŽITÝCH ZDROJŮ

8-2: EXPANZIVNÍ FISKÁLNÍ POLITIKA V PŘÍPADĚ PLNĚ VYUŽITÝCH ZDROJŮ

8-3: EXPANZIVNÍ FISKÁLNÍ POLITIKA V PŘÍPADĚ SNÍŽENÍ DANÍ

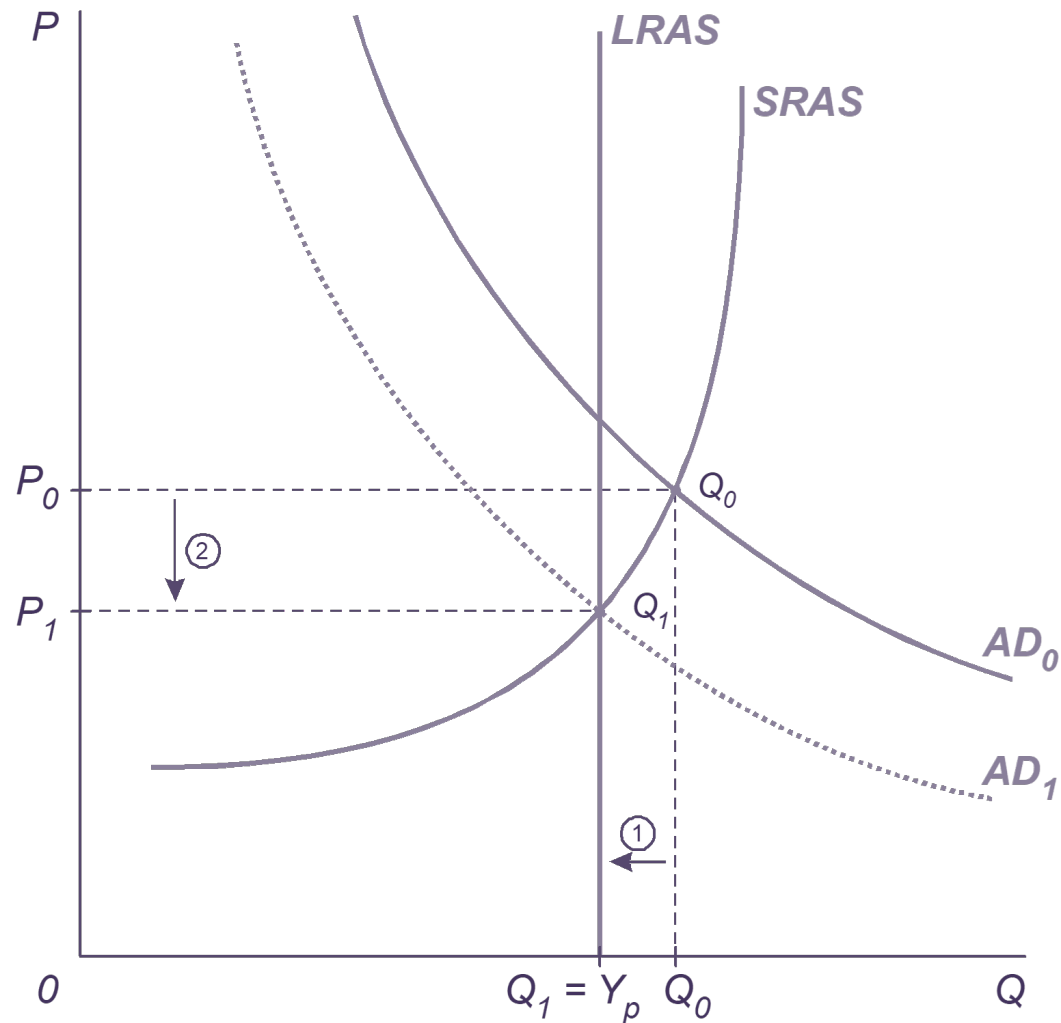

vytěšňovací efekt:
rostoucí vládní
výdaje
způsobují pokles
soukromých výdajů

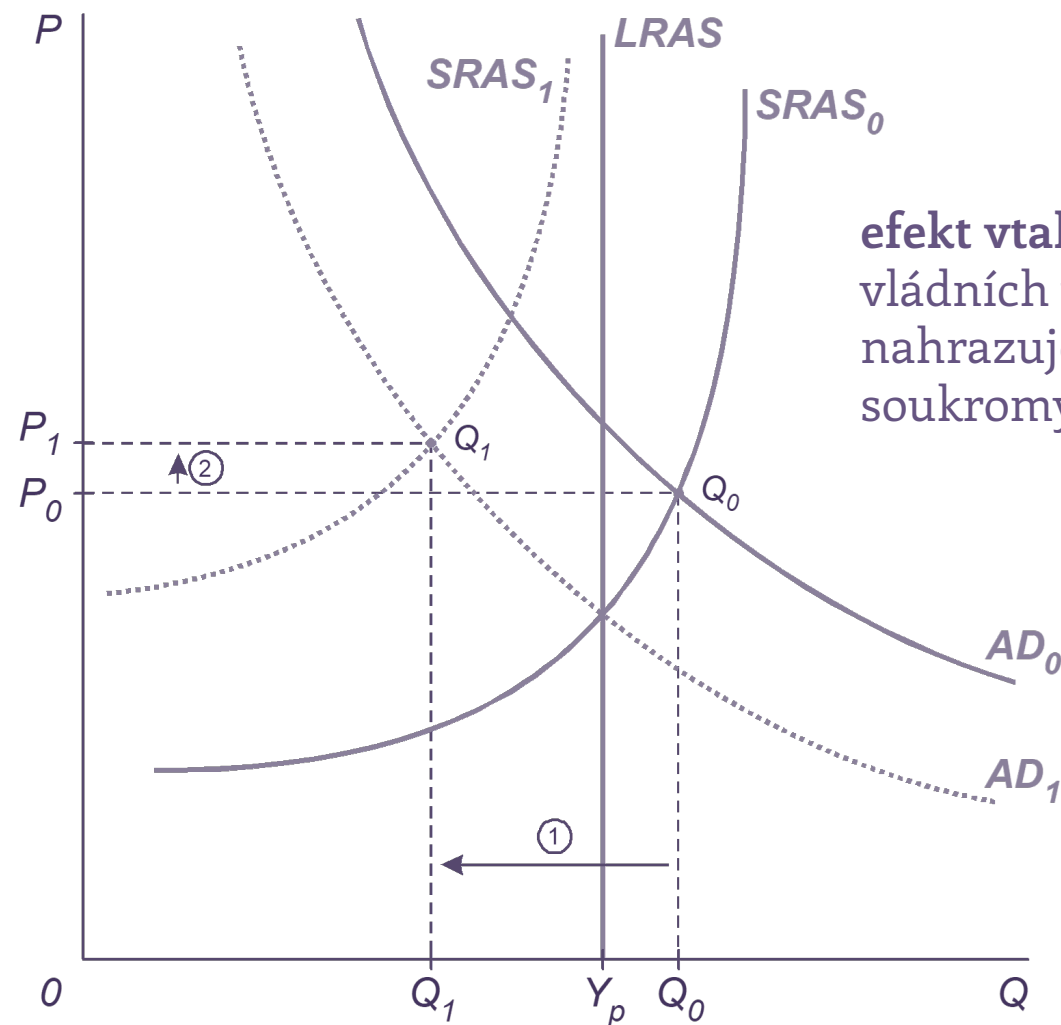

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ**

8-4: RESTRIKTIVNÍ FISKÁLNÍ POLITIKA V PŘÍPADĚ SNÍŽENÍ VLÁDNÍCH VÝDAJŮ

8-5: RESTRIKTIVNÍ FISKÁLNÍ POLITIKA V PŘÍPADĚ ZVÝŠENÍ DANÍ

efekt vtahování: pokles vládních výdajů nahrazuje růst soukromých výdajů

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SALDO ROZPOČTU

- *rozpočtové saldo (BS)*: rozdíl mezi příjmovou a výdajovou stranou rozpočtu:

$$BS = T_T - (G + TR)$$

- přebytek x vyrovnaný rozpočet x deficit
- *dva typy deficitů*:
 - *deficit cyklický*, nazýván také *pasivní*, který je odrazem ekonomických cyklů
 - a *deficit strukturální*, označován také jako *aktivní*, který odráží rozhodnutí fiskální politiky.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

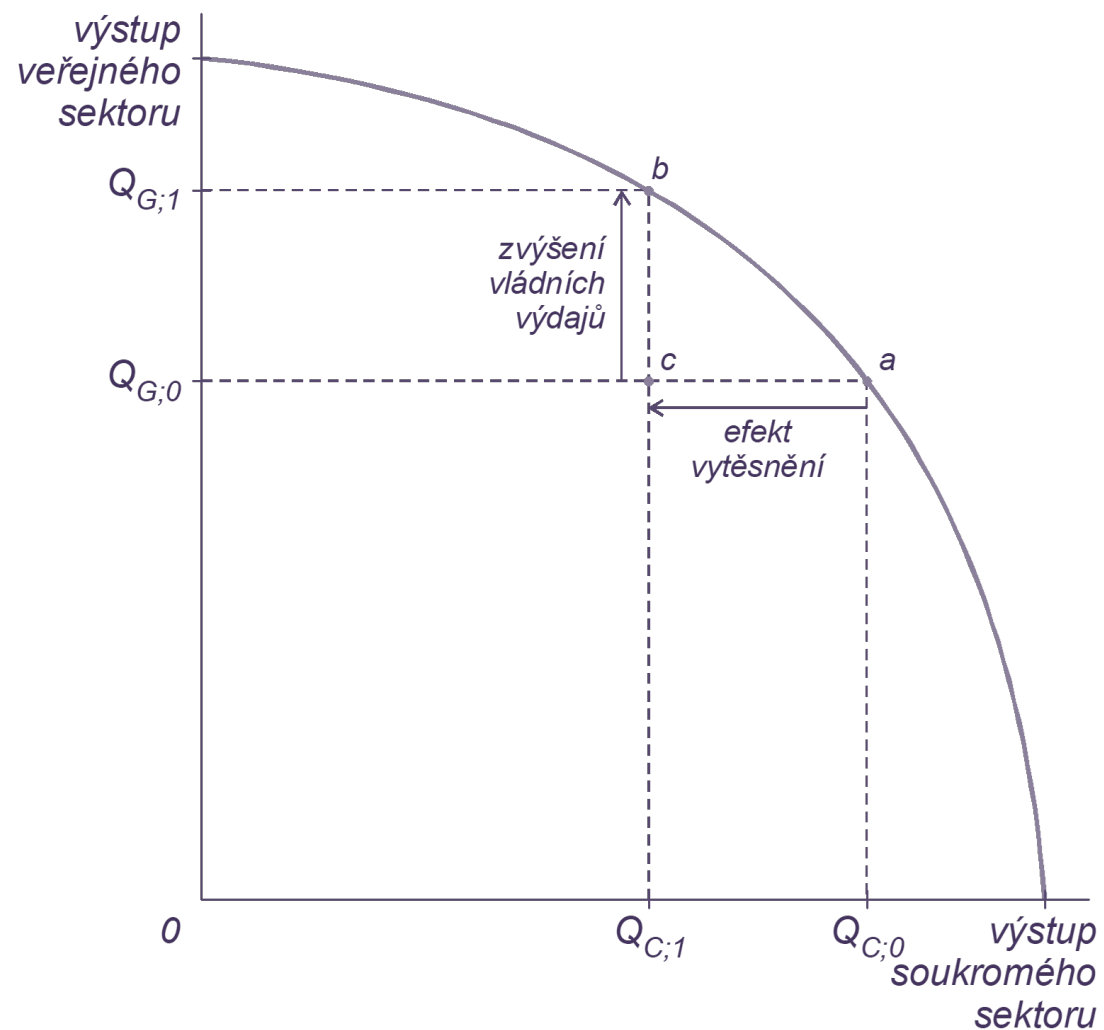
SALDO ROZPOČTU

- *cyklický deficit*: vzniká jako důsledek ekonomický cyklů,
- faktory působící na výši cyklického deficitu:
 - pokles produktu a cenové hladiny *zvyšují cyklický deficit*,
 - a růst produktu a cenové hladiny *snižují cyklický deficit*, resp. vytváří cyklický přebytek.
- *strukturální deficit*: vzniká použitím diskrečních opatření,
- faktory působící na výši cyklického deficitu:
 - *zvýšení strukturálního deficitu*, resp. snížení strukturálního přebytku, je důsledkem fiskální expanze
 - a *snížení strukturálního deficitu*, resp. zvýšení strukturálního přebytku, je důsledkem fiskální restrikce.

EKONOMICKÉ DŮSLEDKY DEFICITŮ A PŘEBYTKŮ

- *vytěšňovací efekt*: tím větší, čím více se blíží ekonomika svému potenciálu,
- *přebytek lze použít* následujícím způsobem:
 - zvýšení vládní výdajů na výrobky a služby,
 - zvýšení transferových plateb,
 - snížení rozpočtových příjmů snížením daní
 - popř. snížení existujícího zadlužení.

8-6: VYTĚSŇOVACÍ EFEKT A HRANICE PRODUKČNÍCH MOŽNOSTÍ

VLÁDNÍ DLUH

- *vládní (státní) dluh*: akumulace rozpočtových deficitů,
- způsob zajištění prostředků ke *krytí dluhu*:
 - *zvýšením příjmů* v podobě zvýšení daní nebo snížení výdajů,
 - *vydáním státní obligací* (cenných papírů),
 - *zahraniční půjčkou*, např. od Evropské centrální banky, Mezinárodního měnového fondu apod.
 - a nebo *vydáním nových peněz* (monetizace dluhu).
- *vnitřní x vnější dluh*.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

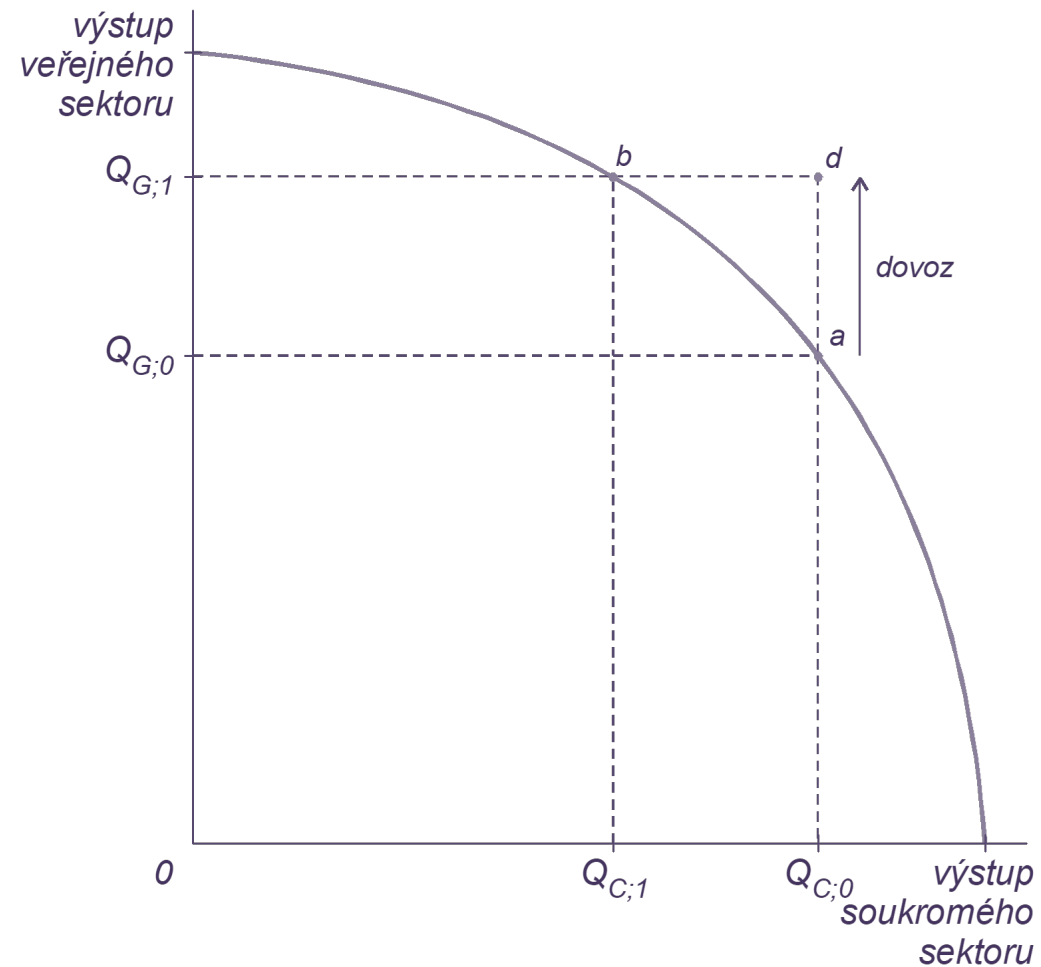
BŘEMENO DLUHU

- **refinancování:** když jsou dluhy splatné, si vláda vypůjčí další finanční prostředky, aby tyto původní dluhy zaplatila,
- **dluhová služba:** úrok, který musí vláda každoročně zaplatit za nezaplacený dluh
- **náklady příležitosti:** reprezentovány zbožím a službami, které by mohly být vyprodukovány, kdyby dluh nevznikl,
- **břemeno dluhu:** nákladem příležitosti (vytěsněním) aktivity vlády financované rozpočtovým deficitem.
- **vnější dluh:** umožňuje zvýšit vládní výdaje, aniž bychom snížili výdaje soukromé, nedochází tak k efektu vytěsnění, nevznikají náklady příležitosti a ani břemeno dluhu.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

8-7: VNĚJŠÍ DLUH A HRANICE PRODUKČNÍCH MOŽNOSTÍ

SNIŽOVÁNÍ DLUHU

- *stropy rozpočtového deficitu:* legislativní stanovení velikosti deficitu rozpočtu v každém fiskálním roce.
- *stropy dluhu.*
- *veřejný dluh:* zahrnuje i dluh zdravotních pojišťoven, mimorozpočtových fondů a místních rozpočtů, jedná se tedy o dluh soustavy veřejných financí.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

KLASICKÝ A NEOKLASICKÝ PŘÍSTUP K POJETÍ FISKÁLNÍ POLITIKY

- *úplný vytěsňovací efekt*: každé zvýšení státní poptávky způsobí snížení soukromé poptávky ve stejné výši,
- *zlaté pravidlo hospodaření (E. H. Young)*: zásada vyrovnanosti státního rozpočtu je základním pilířem státních financí.

KEYNESIÁNSKÝ PŘÍSTUP K POJETÍ FISKÁLNÍ POLITIKY

- pro vytvoření efektivní poptávky doporučovali zastánci tohoto směru využít státní rozpočet.

MONETARISTICKÝ PŘÍSTUP K POJETÍ FISKÁLNÍ POLITIKY

- *negativní důchodové daně (M. Friedman)*: principem byla část garantovaného důchodu, kterou by stát zaručoval → pokud by jednotlivec nedosahoval stanovené částky tohoto *zaručeného důchodu*, byl by mu vyplácen transfer – negativní daň.

PŘÍSTUP TEORIE RACIONÁLNÍCH OČEKÁVÁNÍ K POJETÍ FISKÁLNÍ POLITIKY

- stát může ovlivňovat vývoj ekonomických veličin pouze *iracionálními zásahy*, při kterých záměrně vytváří u ekonomických subjektů mylná očekávání.
- výjimka: *teorém ricardiánské ekvivalence*, který spočívá v myšlence neškodnosti deficitů státního rozpočtu, neboť ty, dle Barra, nezvyšují ani úrokovou míru ani agregátní poptávku, protože ekonomické subjekty se chovají racionálně.

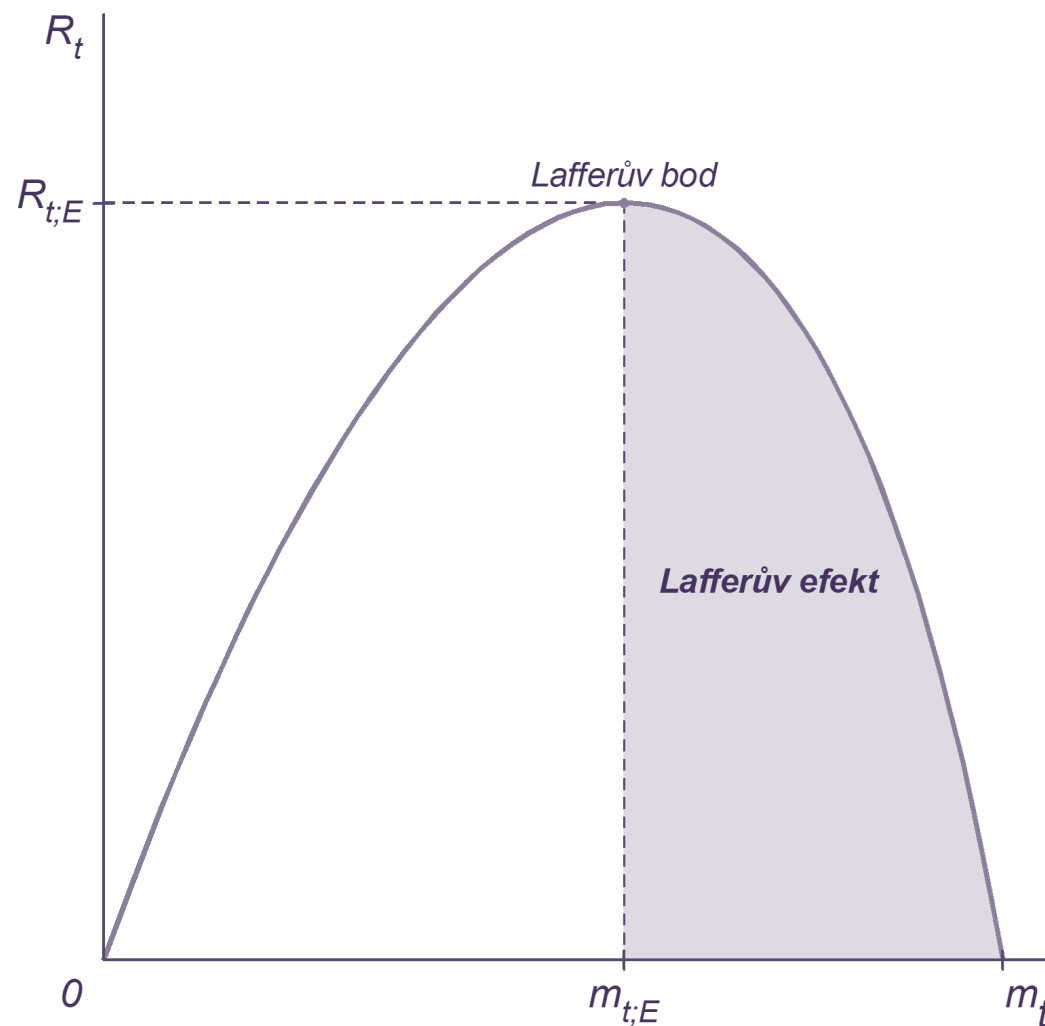
EKONOMIE STRANY NABÍDKY

- je třeba vrátit tržnímu hospodářství všechna jeho práva a skoncovat s nepřetržitým růstem státního intervencionismu.
- *Lafferova křivka*: zaměřena na rozbor negativních dopadů při vysoké míře zdanění,
- *Lafferův bod*: maximum příjmů do státního rozpočtu,
- *Lafferův efekt*: zvýšením daňové sazby může dojít k tak velkému snížení nabídky určitého statku, že následně dojde k poklesu daňových příjmů.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

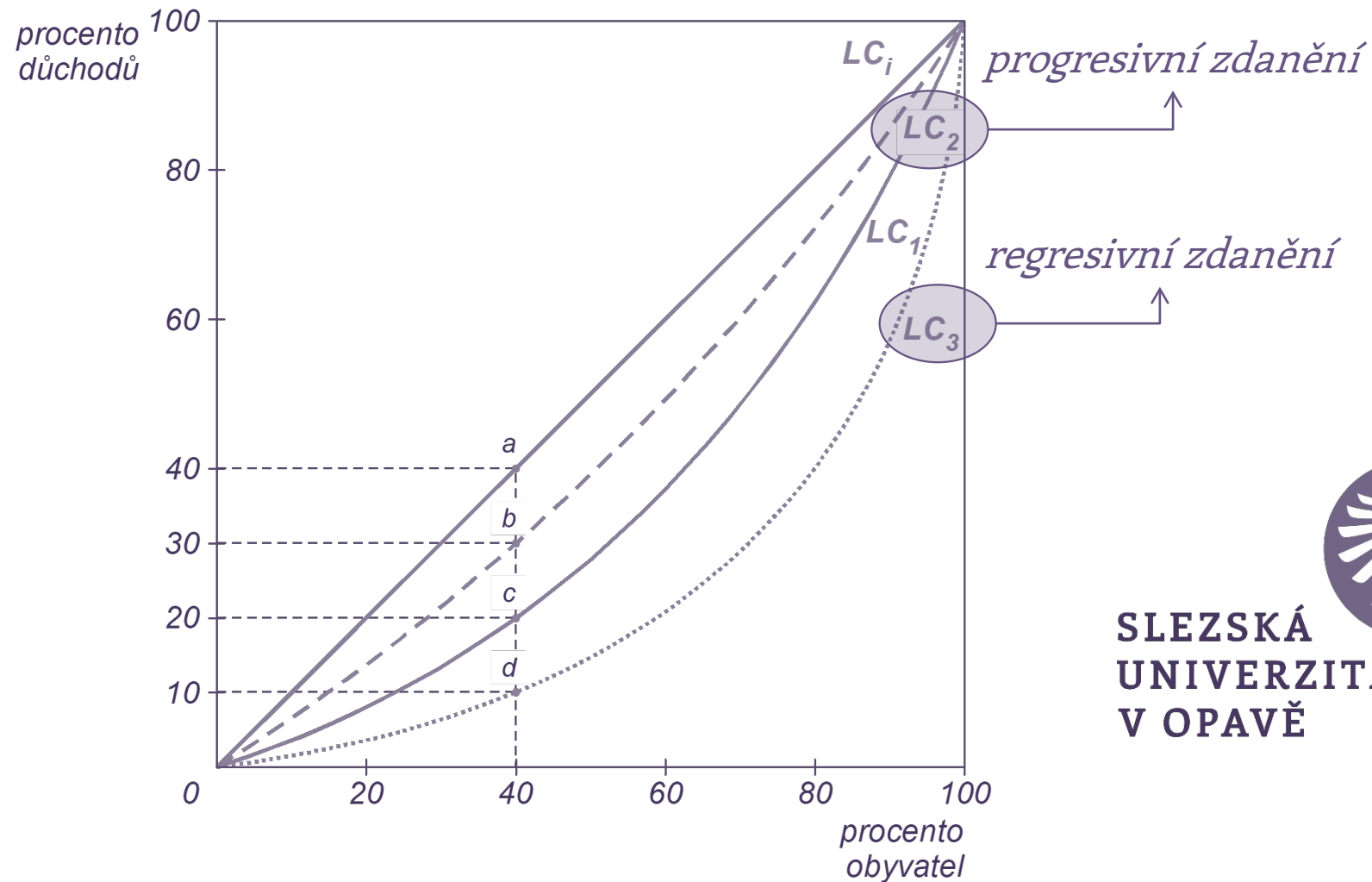
8-8: LAFFEROVA KŘIVKA

ROZPOČET A PROBLEMATIKA PŘEROZDĚLOVÁNÍ

- *Lorenzova křivka (LC)*: grafickým vyjádřením rozdělení důchodů, kdy na horizontální ose jsou zobrazeny skupiny obyvatel seřazené podle důchodů od nejnižších k nejvyšším a na ose vertikální jsou zobrazeny kumulativní procentní podíly pro jednotlivé skupiny obyvatel.
- ideální x skutečná Lorenzova křivka.

8-9: LORENZOVA KŘIVKA

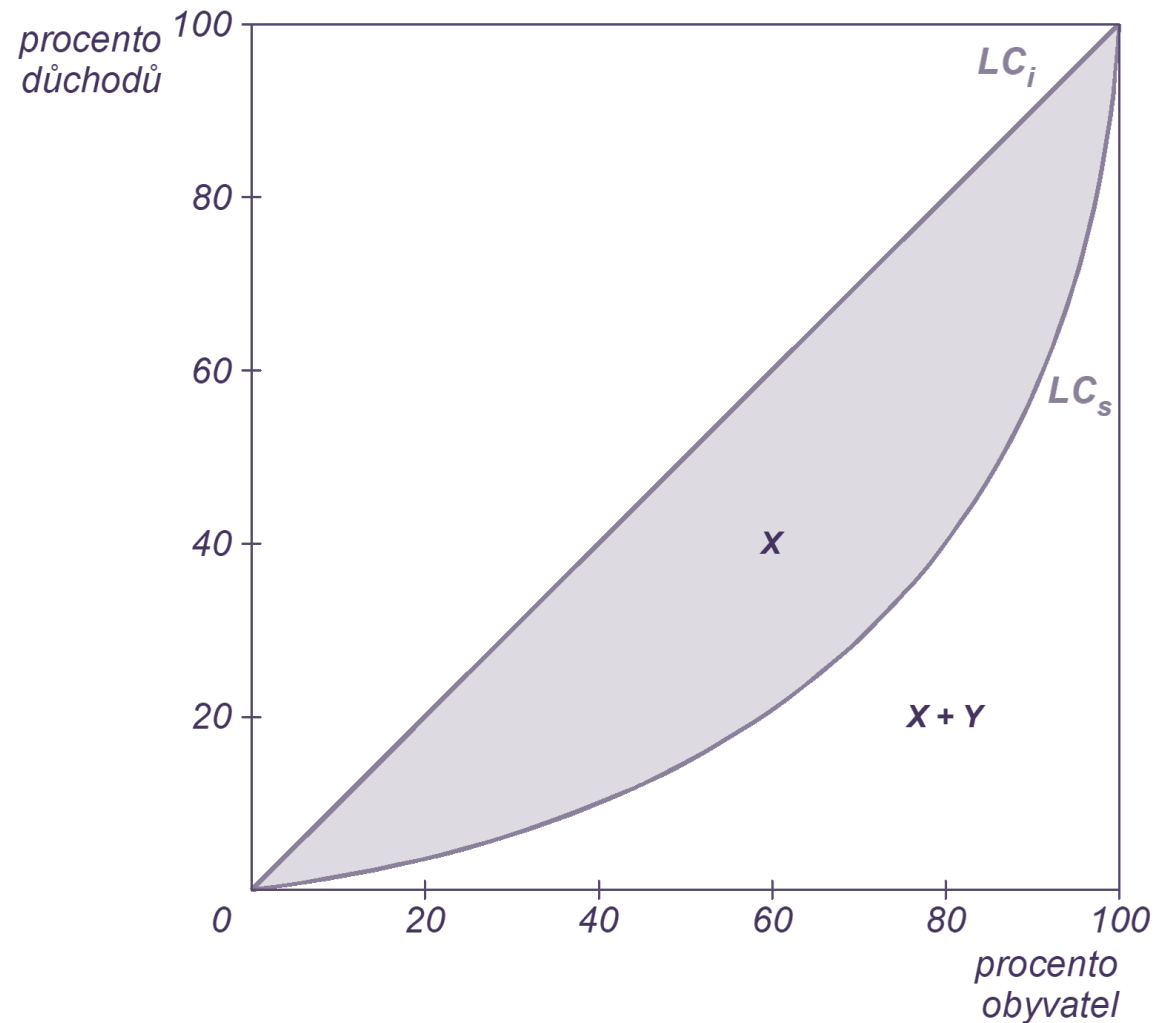
ROZPOČET A PROBLEMATIKA PŘEROZDĚLOVÁNÍ

- *Giniho koeficient (G_c):* poměr ploch mezi ideální a skutečnou křivkou a pod ideální křivkou:

$$G_c = \frac{X}{X + Y} \cdot 100$$

- míra nerovnosti.
- *Robin Hood index:* maximální vertikální vzdáleností mezi skutečnou a ideální Lorenzovou křivkou.
- *Robin Hood index:* kolik procent mezd by bylo třeba přerozdělit, aby mělo všechno obyvatelstvo stejně.

8-10: GINIHO KOEFICIENT V GRAFICKÉM VYJÁDŘENÍ

MONETÁRNÍ POLITIKA A JEJÍ NÁSTROJE

- *monetární politika* představuje ovlivňování nabídky peněz, výše úrokových měr a podmínek k poskytování úvěru pro dosažení stanovených makroekonomických cílů, jimiž jsou *cenová stabilita* a *stabilita národní měny*.
- *význam* monetární politiky je ovlivněn:
 - *postavením a úlohou centrální banky,*
 - *strukturou bankovního systému,*
 - *existencí peněžních a kapitálových toků,*
 - *rozsahem a intenzitou platebních styků se zahraničím*
 - a *ostatními vlivy* (integrační snahy).

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

MONETÁRNÍ POLITIKA A JEJÍ NÁSTROJE

- centrální banka používá *nástroje*, jež můžeme dělit z hlediska:
 - *časového* na krátkodobé a dlouhodobé,
 - *četnosti* na běžné a výjimečné
 - a z hlediska *adresnosti* na přímé a nepřímé.
- *přímé nástroje* jsou zásahy, které narušují tržního fungování bankovního sektoru. K těmto nástrojům patří:
 - *pravidla likvidity*,
 - *úvěrové kontingenty*,
 - *povinné vklady*
 - a *doporučení, výzvy a dohody*.

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

MONETÁRNÍ POLITIKA A JEJÍ NÁSTROJE

- *nepřímé nástroje* využívají tržních zákonů a nepůsobí adresně, ale plošně na všechny subjekty bankovního sektoru. Patří mezi ně:
 - *diskontní sazba,*
 - *repo sazba,*
 - *lombardní sazba,*
 - *operace na volném (otevřeném) trhu,*
 - *povinné minimální rezervy,*
 - *konverze a swapy*
 - *a intervence devizového kurzu.*

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

TYPY MONETÁRNÍ POLITIKY

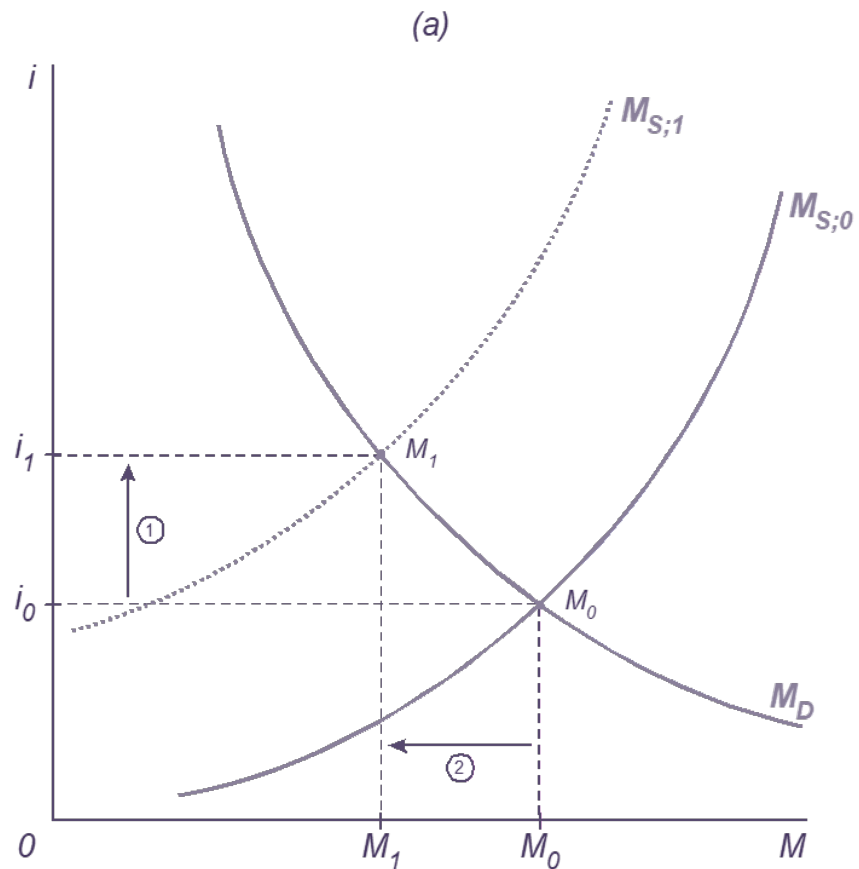
- ***monetární expanze***: proces k němuž dochází v okamžiku, kdy centrální banka zvyšuje nabídku peněz a ve svém důsledku i agregátní poptávku.
- ***účinnost*** monetární expanze ovlivňuje:
 - ***délka období*** → neutralita peněz,
 - ***neochota komerčních bank***,
 - ***past likvidity***
 - a ***negativní očekávání ekonomických subjektů***.

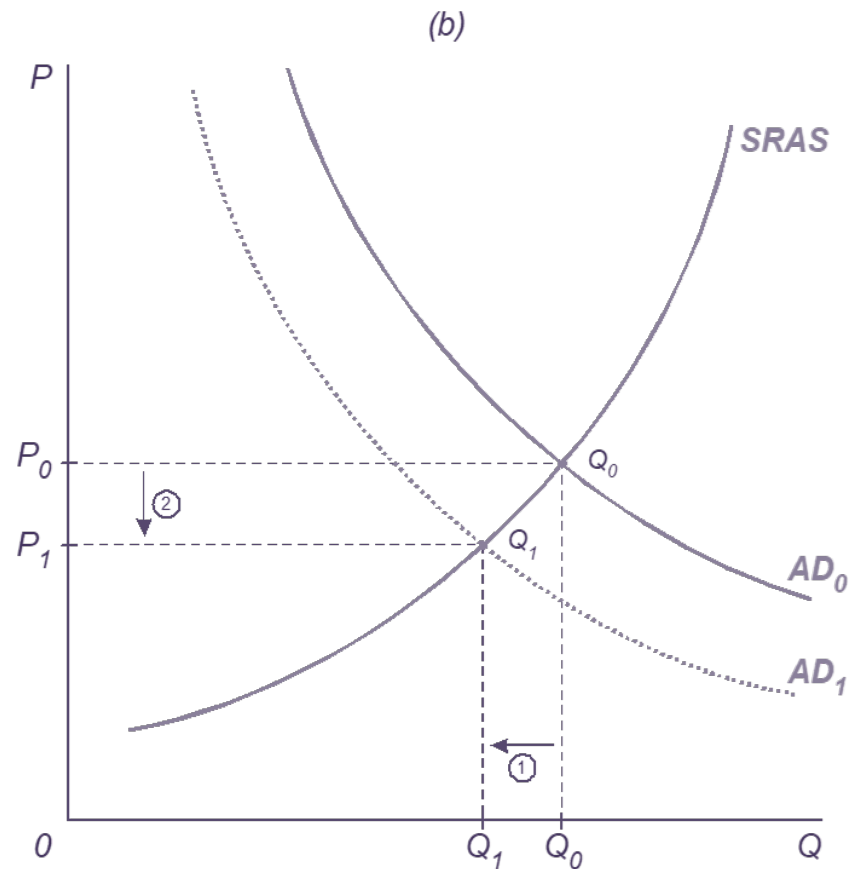
TYPY MONETÁRNÍ POLITIKY

- ***monetární restrikce***: centrální banka používá v případě hrozby inflace k tomu, aby snížila agregátní poptávku.
- ***účinnost*** monetární restrikce ovlivňuje:
 - *pozitivní očekávání ekonomických subjektů,*
 - *délka období*
 - *a půjčky ze zahraničí.*

9-4: ÚČINKY RESTRIKTIVNÍ MONETÁRNÍ POLITIKY

MAKRO - MIKROEKONOMIE

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

9-1: POUŽITÍ NÁSTROJŮ PŘI JEDNOTLIVÝCH TYPECH MONETÁRNÍ POLITIKY

nástroje	monetární expanze	monetární restrikce
diskontní sazba	snížení	zvýšení
repo sazba	snížení	zvýšení
lombardní sazba	snížení	zvýšení
operace na volném trhu	nákup cenných papírů	prodej cenných papírů
povinné minimální rezervy	snížení	zvýšení
konverze a swapy	nákup deviz	prodej deviz

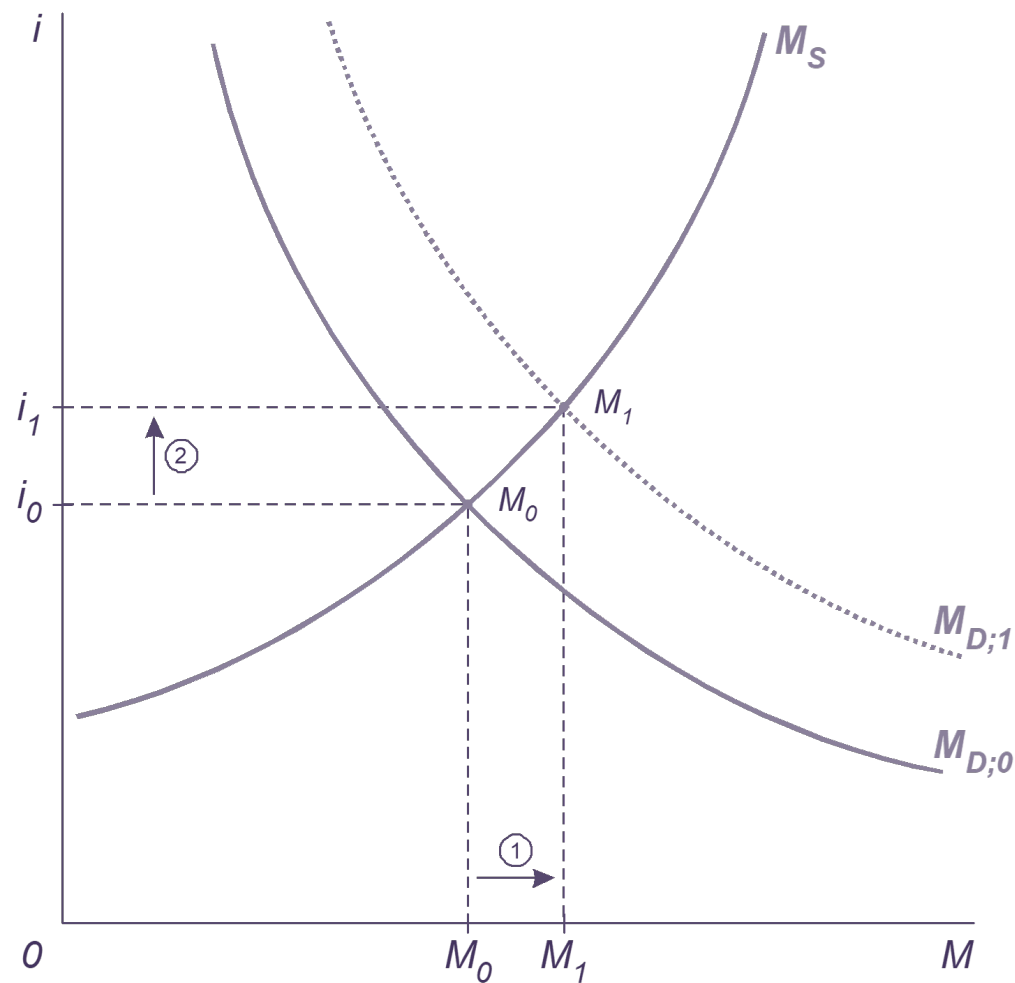

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ**

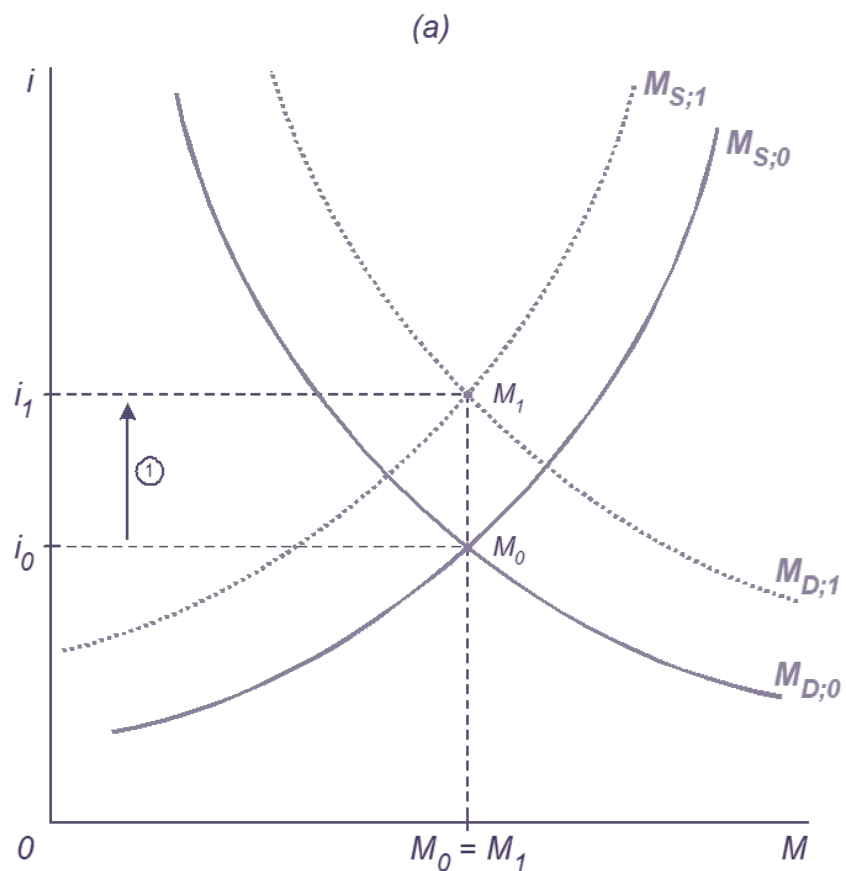
DILEMA CENTRÁLNÍ BANKY

- **tvrzení: *expanzivní monetární politika***, která způsobuje nárůst nabídky peněz, má za následek pokles úrokových měr a vzrůst agregátní poptávky a ***restriktivní monetární politika***, která způsobuje pokles peněžní nabídky, zvyšuje úrokové míry a snižuje agregátní poptávku.
- ***dilema centrální banky***: mechanismus, jenž banka použije tehdy, pokud není schopna ovlivnit poptávku po penězích, v důsledku čehož je nucena volit mezi stálou nabídkou peněz a stálou úrokovou mírou.

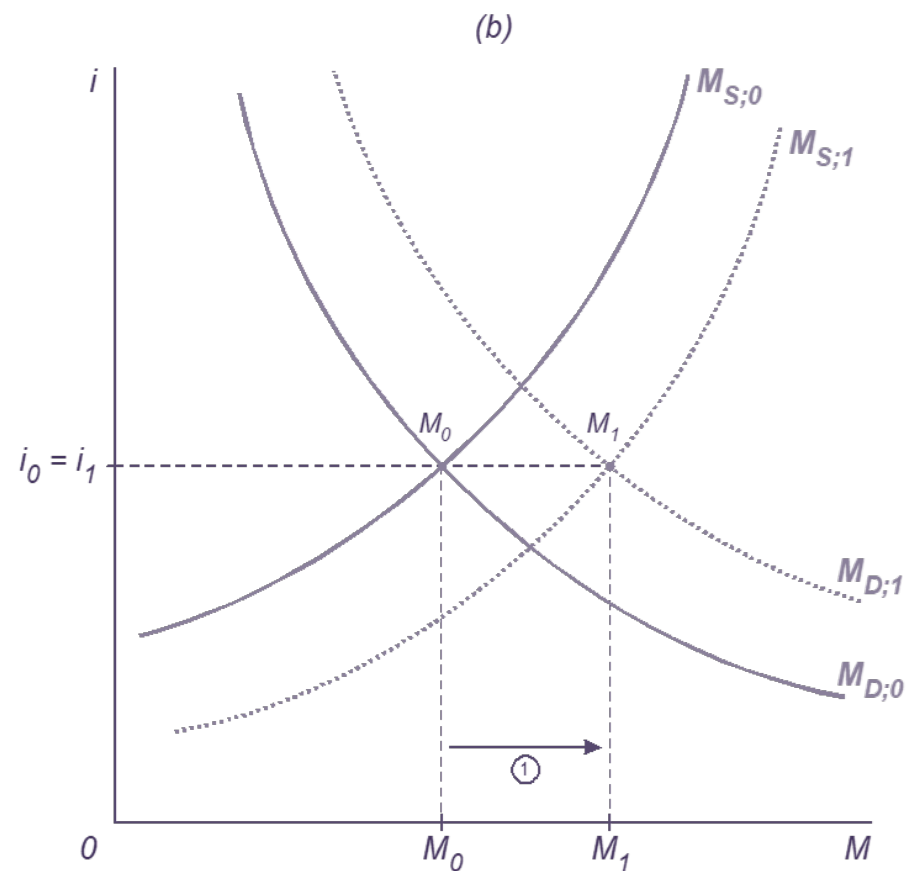
9-5: VZRŮST POPTÁVKY PO PENĚZÍCH A NEAKTIVISTICKÁ POLITIKA CENTRÁLNÍ BANKY

9-6: DILEMA CENTRÁLNÍ BANKY

MAKRO - MIKROEKONOMIE

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

KLASICKÝ PŘÍSTUP K MONETÁRNÍ POLITICE

- *východisko*: předpoklad pružných cen a nominálních mezd a pravidlo „laissez faire“.
- dvojí dopad monetární politiky:
 - *anticipovaná monetární politika*: politika je neúčinná,
 - *neanticipovaná monetární politika*: politika má destabilizující účinek → *peněžní iluze*.
- klasičtí a následně i neklasičtí ekonomové rozpracovali *rovnici směny*, na niž byl následně založen monetaristický přístup k monetární politice

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

KEYNESIÁNSKÝ PŘÍSTUP K MONETÁRNÍ POLITICE

- *keynesiánský transmisní mechanismus*: vazba mezi úrokovou mírou a agregátní poptávkou:

$$\Delta M_S \rightarrow \Delta i \rightarrow \Delta I(C, G) \rightarrow \Delta AD \rightarrow \Delta L, \Delta P, \Delta Y$$

- *nominální úrokové míry* jsou ty, které ekonomické subjekty ve skutečnosti platí (a dostávají), zatímco *reálné úrokové míry* jsou upraveny o předpokládanou míru inflace.

KEYNESIÁNSKÝ PŘÍSTUP K MONETÁRNÍ POLITICE

$$i_r = i_n - \pi \quad (9.2)$$

kde: i_n – nominální úroková míra

i_r – reálná úroková míra

$$i_n = i_r + \pi \quad (9.3)$$

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

MONETARISTICKÝ PŘÍSTUP K MONETÁRNÍ POLITICE

- monetaristická *interpretace rovnice směny*: jestliže se změní množství (nabídka) peněz v ekonomice a *rychlost oběhu je stabilní*, musí se změnit nominální výstup, čili agregátní výdaje.
- jelikož se ekonomika pohybuje na úrovni *potenciálního produktu*: odrazí se změn v množství (nabídce) peněz pouze ve změně cenové hladiny.
- *doporučení*: pevný a pozvolný růst množství peněz v ekonomice, který bude provázen stejnoměrným růstem produktu.
- dalším problémem jsou *časová zpoždění*:
 - *poznávací zpoždění*,
 - *rozhodovací zpoždění*
 - a *prováděcí zpoždění*.
- *účinnost monetární politiky*: závislá na stabilitě, resp. předvídatelnosti rychlosti oběhu peněz.

MONETÁRNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE

- *podstata měnověpolitických režimů*: stanovení určité struktury usnadňující rozhodování centrální banky a vysvětlení tohoto rozhodování ostatním ekonomickým subjektům.
- rozeznáváme čtyři měnověpolitické režimy:
 - *režim s implicitní nominální kotvou* (není vyhlášován vně banky → důvěryhodnost centrální banky),
 - *cílování měnové zásoby* (řízení vybraného peněžního agregátu),
 - *cílování měnového kurzu* (stabilní nominální měnový kurz vůči měně kotevní země → ztráta autonomie měnové politiky)
 - a *cílování inflace* (používá Česká národní banka, která s předstihem vyhlásí inflační cíl).

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

KOMBINACE FISKÁLNÍ A MONETÁRNÍ POLITIKY

- *koordinace hospodářských politik* může být zaměřena dvojím směrem:
 - *na stranu agregátní poptávky* (monetární akomodace)
 - a *na složení výstupu* (změna struktury jednotlivých komponentů produktu → zvýšení vládních výdajů pomocí monetární restrikce).